Иън Кършоу

ХИТЛЕР

ТОМ 1

София, 2020

Ian Kershaw

HITLER

Original English language edition first published by Penguin Books Ltd, London
Text copyright © 1998, 2000, 2008 by Ian Kershaw
The author has asserted his moral rights
All rights reserved

© Издателство „Изток-Запад“, 2020

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Мария Кондакова, превод, 2020
© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2020

ISBN 978-619-01-0577-0

ИЪН КЪРШОУ

ХИТЛЕР

ТОМ 1

Превод от английски
Мария Кондакова

ИЗТОК
ЗАПАД

Съдържание

Списък на съкращенията ... 6
Карти ... 7
Предговор към новото издание ... 11
Размисли за Хитлер ... 17
1. Фантазия и провал ... 27
2. Пропадане ... 43
3. Възторг и озлобление ... 69
4. Агитаторът от бирхалетата ... 87
5. „Барабанчикът“ ... 123
6. Появата на Водача ... 153
7. Овладяване на движението ... 173
8. Пробив ... 205
9. На власт ... 241
10. Създаването на диктатора ... 263
11. Осигуряване на тотална власт ... 299
12. Да се поддържа курсът на фюрера ... 315
13. Непрестанна радикализация ... 349
14. Стремежът към експанзия ... 387
15. Мислене с белези на геноцид ... 429
16. Всичко на карта ... 449
Списък на илюстрациите ... 489
Показалец ... 493

Списък на съкращенията

БФП	*Bayerische Volkspartei* (Баварска народна партия)
ДАП	*Deutsche Arbeiterpartei* (Германска работническа партия)
ДДП	*Deutsche Demokratische Partei* (Германска демократическа партия)
ДНФП	*Deutschnationale Volkspartei* (Германска национална народна партия)
ДСП	*Deutschsozialistische Partei* (Германска социалистическа партия)
ДСФП	*Deutschvölkische Freiheitsbewegung* (Германско народно освободително движение)
ДФФП	*Deutschvölkische Freiheitspartei* (Германска народна партия на свободата)
ДФП	*Deutsche Volkspartei* (Германска народна партия)
КПД	*Kommunistische Partei Deutschlands* (Комунистическа партия на Германия)
НСДАП	*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (Националсоциалистическа германска работническа партия)
НСФБ	*Nationalsozialistische Freiheitsbewegung* (Националсоциалистическо освободително движение)
НСФП	*Nationalsozialistische Freiheitspartei* (Националсоциалистическа освободителна партия)
НС-Хаго	*Nationalsozialistische Handwerks-, Handels- und Gewerbeorganisation* (Националсоциалистическа организация на занаятите и търговията)
ОКХ	*Oberkommando des Heeres* (Върховно командване на сухопътните сили)
ОКВ	*Oberkommando der Wehrmacht* (Върховно командване на въоръжените сили)
ОТ	*Organisation Todt* (организация „Тот“)
РСХА	*Reichssicherheitshauptamt* (Главно управление по сигурността на Райха)
СА	*Sturmabteilung* (Щурмови отряди)
СД	*Sicherheitsdienst* (Служба за сигурност)
СПД	*Sozialdemokratische Partei Deutschlands* (Социалдемократическа партия на Германия)
СС	*Schutzstaffel* (букв. Охранителен отряд)

Карти

1. Наследството на Първата световна война 8
2. Полша под нацистка окупация 9

1. Наследството на Първата световна война

2. Полша под нацистка окупация

Предговор към новото издание

За мен е голямо удовлетворение, че оригиналната биография в два тома – „Хитлер, 1889–1936 г.: Арогантност“ (*Hitler, 1889–1936: Hubris*) и „Хитлер, 1936–1945 г.: Възмездие“ (*Hitler, 1936–1945*: *Nemesis*), – публикувани съответно през 1998 и 2000 г., беше приета толкова добре – включително в множеството страни, където се появиха издания в превод на чужди езици. Особено приятно е, че книгата получи радушен прием в Германия.

Този биографичен труд беше замислен преди всичко като изследване върху властта на Хитлер. Поставих си за цел да отговоря на два въпроса. Първият беше как Хитлер е станал възможен. Как подобна ексцентрична, гротескна фигура изобщо е била в състояние да вземе властта в Германия – модерна, сложно устроена, икономически развита, културно напреднала страна? Вторият въпрос беше как Хитлер е могъл да упражнява властта си. Той, разбира се, е притежавал значителни умения на демагог, съчетани с наблюдателност, която му е позволявала да се възползва безмилостно от слабостите на опонентите си. При това обаче е просто устроен и самоук човек без никакъв опит в управлението. От 1933 г. нататък той е трябвало да се справя не само с нацистките хулигани, но и с цяла държавна машина и със социални кръгове, които са свикнали да управляват. Как в такъв случай е успял да се наложи над утвърдените политически елити, след което да въвлече Германия в катастрофален авантюристичен план за завладяване на Европа, в сърцевината на който стои ужасна, безпрецедентна програма за геноцид; да блокира всички възможности за приключване на конфликта с преговори и най-накрая да се самоубие едва когато заклетите му врагове са пред прага, а страната му е стигнала до пълна физическа и духовна разруха?

Открих отговорите на тези въпроси само отчасти в личността на този странен субект, управлявал съдбата на Германия през онези дванайсет дълги години. Разбира се, личността има значение в историческото тълкуване. Глупаво би било да предполагаме нещо друго. А Хитлер, както са единодушни неговите почитатели и хулители, е бил необикновена личност (макар че – колкото и разнообразни и многобройни да са опитите за обяснение – можем само да предполагаме какви са били причините, формирали неговата специфична психика). Хитлер не е лесно-заменяема фигура. Като тип личност той безспорно е оказал решаващо влияние

върху критични събития. Гьоринг например като райхсканцлер не би постъпил по аналогичен начин в много решаващи моменти. Със сигурност може да се каже: без Хитлер историята щеше да бъде различна.

Само че катастрофалните последици от властта на Хитлер не могат да бъдат обяснени единствено с личностните му качества. Преди 1918 г. нищо у него не загатва за онзи извънреден личен магнетизъм, който ще бъде засвидетелстван по-късно. Околните го възприемат като чудак, който понякога привлича снизходително презрение или присмех, но определено не и като личност със заложбите на бъдещ национален лидер. От 1919 г. нататък всичко това се променя. Той става обект на нарастващо, в крайна сметка почти безгранично масово преклонение (както и на страстна ненавист от страна на политическите му врагове). Това само по себе си навежда на мисълта, че отговорът на загадката за неговото влияние трябва да се търси не толкова в личността на Хитлер, колкото в промяната на обстоятелствата в германското общество, белязано с травмите на загубена война, революционни вълнения, политическа нестабилност, икономическа нищета и културна криза. По всяко друго време Хитлер сигурно щеше да си остане никой. Само че в тези особени обстоятелства се заражда динамична и в крайна сметка разрушителна симбиотична връзка между личността, възприела като мисия да заличи националното унижение от 1918 г. (каквото е то в нейните представи), и обществото, в което нараства готовността да види във водачеството на тази личност жизнено средство за бъдещото си спасение, за измъкване от бедата, в която (според милиони германци) са го хвърлили поражението, демокрацията и икономическият упадък.

За да формулирам накратко тази връзка – която е решаваща, за да можем да разберем как Хитлер е успял да придобие и след това да упражнява своята изключителна форма на власт, – се обърнах към понятието „харизматична власт“, създадено от блестящия германски социолог Макс Вебер, починал, преди Хитлер да стане известен, поне не извън мюнхенските бирарии. Не съм разяснявал подробно това понятие, което заема видно място в моите съчинения за Хитлер и Третия райх от много години. То обаче явно има централно място в изследването. Идеята за харизматична власт, разработена от Вебер, не се основава толкова на видимите забележителни качества на даден субект. Тя по-скоро е изведена от възприятието за тези качества в средите на последователите, които – в условията на криза – приписват на избран лидер уникални „героични“ качества и виждат в него велика личност, въплъщение на „мисията“ за спасение. На харизматичната власт според изградената от Вебер концепция е присъща вътрешна нестабилност. Продължителните неуспехи или нещастия я довеждат до крах; а влизането ѝ в системна форма на управление заплашва да я превърне в рутина.

Прилагането на тази концепция за харизматична власт е, струва ми се, полезен инструмент за изясняване на двата централни въпроса, които поставих. Според мен тя помага да оценим връзката между Хитлер и множеството на неговите последователи, което оказва влияние върху издигането му – макар и разбира се, в

условия, каквито Макс Вебер никога не си е представял, и където пришитият на Хитлер образ на „героичния“ водач, експлоатиращ съществуващите отпреди това псевдорелигиозни очаквания за национално спасение, е до голяма степен изкуствен продукт на пропагандата. Тази концепция имаше безценен принос и за моето изследване как силно персонализираната власт на Хитлер подкопава системното управление и администрация и се оказва несъвместима с тях. Разбира се, към средата на войната популярността на Хитлер запада стремително и всяко „харизматично“ влияние върху правителството и обществото рязко отслабва. Дотогава обаче Германия е обвързана с „харизматичното“ господство на Хитлер в продължение на около десетилетие. Онези, които дължат собствените си властови позиции на върховния „авторитет на Фюрера“, продължават да го подкрепят, било то поради убеждение или необходимост. Те са се издигнали заедно с Хитлер – и сега са обречени да паднат заедно с него. Той не им е оставил друг изход. Авторитетът на Хитлер в средите на режима започва да се рони едва когато страната е изправена пред близко и тотално поражение. А докато е жив, той остава непреодолима бариера пред единствения начин да бъде завършена войната, която сам е започнал: капитулацията на Германия.

Тук свързвам харизматичната власт с едно друго понятие, за да покажа по какъв начин функционира силно персонализираната форма на управление, която Хитлер осъществява. Това понятие, което присъства като лайтмотив в цялата биография и се назовава по същия начин в текста, е починът „да се поддържа курсът на Фюрера“; чрез него се опитах да покажа как предполагаемите цели на Хитлер служат за подемане, привеждане в изпълнение и легитимиране на инициативи на различни нива от режима и съзнателно или неволно подклаждат разрушителната динамика на нацисткото управление. С тази формулировка нямам предвид, че хората във всеки момент са се питали какво иска Хитлер, след което са се опитвали да го реализират на практика. Някои, естествено – особено сред праволинейните привърженици на партията, – правят в общи линии именно това. Много други обаче – които например бойкотират някой еврейски магазин в полза на конкурентна фирма или донасят в полицията срещу съсед, подтикнати от някаква лична вражда – не си задават въпроса какви са намеренията на фюрера и действията им не са мотивирани от идеологията. Независимо от това по свой скромен начин те подкрепят и насърчават идеологическите цели, представлявани от Хитлер, и по този начин косвено способстват за процеса на радикализация, чрез който тези цели (в случая – расовото прочистване на германското общество) постепенно придобиват по-ясни очертания като задачи, осъществими в кратки срокове, а не само в далечна перспектива.

От избрания подход неизбежно следваше, че двата тома ще бъдат обемисти. Въпреки това останаха още много неща за добавяне. Държах да дам пълна справка за множеството документални източници, както архивни, така и издадени основни текстове, и за богатата вторично създадена литература, която съм използвал –

първо, за да могат и други изследователи да ги проследят и прегледат при необходимост, и второ, за да премахна изопачените елементи от някои описания или да опровергая митовете, с които е обрасла фигурата на Хитлер. На моменти бележките се превръщаха в самостоятелни отстъпления върху детайли, които не могат да бъдат обяснени в текста или предлагаха допълнителен коментар върху него. В „Арогантност“ например включих обширни бележки, уточняващи интерпретациите на определени моменти в историографията и разнопосочните възгледи за психиката на Хитлер; а във „Възмездие“ – изясняващи автентичността на текста на последните „трапезни“ монолози от началото на 1945 г. и обърканите (и понякога противоречиви) сведения за обстоятелствата около смъртта на Хитлер и откриването на неговите останки от съветските сили. В резултат от всичко това двата завършени тома станаха много обемисти, с общо над 1450 страници текст и близо 450 страници бележки и библиография. Разбира се, не всички читатели могат да посветят достатъчно време и енергия на подобно дълго съчинение. И естествено, не всички читатели се интересуват от научния апарат.

Затова след сериозно обмисляне реших да подготвя това сбито издание. Когато се заех с тази задача, си припомних онзи момент от филма „Амадеус“, когато кайзерът казва на Моцарт, че харесва операта му, като се изключи фактът, че тя съдържа твърде много ноти. „Твърде много ноти ли, Ваше Величество? – вмята възмутеният Моцарт. – Не са нито твърде много, нито твърде малко. Точно колкото трябва са.“ Това е, общо взето, начинът, по който мислех за моите първоначални два тома. Те приеха описаната форма, защото точно по този начин исках да ги напиша. Затова драстичното съкращаване, довело до настоящото издание – отпадане на повече от 650 страници (над 300 000 думи) текст и целия научен апарат, – беше най-малкото болезнено. Разбира се, за един историк е неприемливо да създаде текст без препратки и научен апарат. Аз обаче се утешавам с мисълта, че който се интересува от бележките и библиографската информация, винаги може да направи справка с оригиналната пълна двутомна версия, която ще продължава да се предлага. А адаптираният текст, макар и значително съкратен, за да се подготви този по-удобен том, е напълно верен на оригинала. Изрязах много места, които даваха контекст, премахнах множество илюстративни примери, съкратих или извадих много цитати и изтрих цели раздели, които описваха общия социален и политически климат или обстановката, в която е действал Хитлер. В два случая слях отделни глави. Иначе структурата е идентична с оригиналната. Същината на книгата остана напълно незасегната. Не исках и не виждах необходимост да променям цялостната интерпретация. Естествено, при преработката, насочена към съкращаване на размера на текста, не съм добавил нищо повече. Като се изключат някои незначителни езикови корекции, внесъл съм само една или две дребни поправки в това, което бях написал по-рано. Тъй като оригиналните бележки не бяха включени, не виждах смисъл да давам цялата дълга библиография на използваните от мен трудове, която присъства в първоначалното двутомно издание. Все

пак подбрах най-важните основни печатни източници за биографията на Хитлер; черпил съм информация от всички тях с изключение на две по-нови публикации. Повечето, разбира се, са на немски, макар че съм споменал и английските преводи, където съм сметнал за необходимо.

Благодарността, която дължа на много хора, остава същата като в списъците от „Арогантност“ и „Възмездие“. В допълнение обаче бих искал да благодаря във връзка с това издание на Андрю Уайли, както и на Саймън Уиндър и на отличния екип на „Пенгуин“. И накрая, много ми е приятно да добавя Оливия в списъка на родните редом със Софи, Джо и Ела, и да благодаря, както винаги, на Дейвид и Кейти, Стивън и Беки, и разбира се, Бети, за тяхната любов и постоянна подкрепа.

Иън Кършоу
Манчестър/Шефилд, август 2007 г.

Размисли за Хитлер

Диктатурата на Хитлер има качеството на парадигма за двайсети век. В крайна и наситена форма тя отразява, наред с всичко друго, претенцията за тоталност на модерната държава, неочакваното равнище на държавни репресии и насилие, невижданата дотогава манипулация на медиите за контрол и мобилизация на масите, безпрецедентния цинизъм в международните отношения, острите заплахи на крайния национализъм и неизмеримо разрушителната сила на идеологиите на расовото превъзходство и крайните последици от расизма, както и извратеното използване на съвременните технологии и социалното инженерство. Преди всичко това явление запалва предупредителен сигнален огън, който продължава да гори ярко: то показва как едно модерно, напреднало, културно общество може изключително бързо да бъде потопено във варварство, достигнало кулминация в идеологическа война, завоевателни действия, отличаващи се с почти невъобразима алчност и жестокост, и геноцид, какъвто светът дотогава не е виждал. Диктатурата на Хитлер се равнява на срив на модерната цивилизация – един вид ядрен взрив, раздиращ модерното общество отвътре. Тя показва на какво сме способни.

Векът, над който в известен смисъл властва името на Хитлер, се характеризира до голяма степен от война и геноцид, които са белязани с неговото име. Това, което се случва под управлението на Хитлер, се разиграва (и всъщност не би могло да бъде иначе) в обществото на една модерна, културна, напреднала в технологично отношение страна със силно развита бюрокрация. Само няколко години след като Хитлер оглавява правителството, тази просветена страна в сърцето на Европа вече се движи в посока към апокалиптична война, сееща геноцид, която ще остави Германия и целия континент не просто разделени от Желязната завеса и потънали във физическа разруха, но и в състояние на морален потрес. Това още се нуждае от обяснение. Като отправна точка можем да вземем комбинацията от ръководство, посветено на идеологическа мисия за национално възраждане и расово прочистване; общество с достатъчно силна вяра в своя Водач, за да работи за целите, за които той видимо се бори; и квалифицирана бюрократична администрация, способна и силно мотивирана да планира и реализира определена политика, колкото и нехуманна да е тя. Как и защо това общество е могло да бъде мобилизирано от Хитлер е въпрос, който изисква да бъде изследван.

Удобно би било да не търсим причината за бедата на Германия и Европа по-далече от личността на самия Адолф Хитлер, който управлява Германия от 1933 до 1945 г. и чиято смразяващо безчовечна философия е била публично популяризирана близо осем години преди да стане райхсканцлер. Само че, макар и Хитлер да носи първостепенна лична отговорност за случилото се при неговия авторитарен режим, персонализираното обяснение би било грубо опростяване на истината. Може да се каже, че Хитлер е класическа илюстрация на мисълта на Карл Маркс, че „хората създават собствена история, [...] но [...] при дадени и наложени отвън условия". Как тези дадени и наложени отвън условия, безлични събития извън контрола дори на най-влиятелния субект, са моделирали съдбата на Германия; каква част от станалото може да бъде отдадена на непредвидими обстоятелства, дори на историческа случайност; и каква част може да бъде приписана на действията и мотивите на необикновения човек, управлявал Германия по това време: всичко това се нуждае от изследване. Прости отговори не са възможни.

Откакто Хитлер се е появил за пръв път под светлините на сцената през 20-те години на XX в., за него са изразени множество различни и разнородни възгледи, които често са в пряко противоречие. Според някои например той не е нищо повече от „напълно безпринципен опортюнист", „без никакви други идеи освен една – по-нататъшното разширяване на собствената му власт и тази на нацията, с която се идентифицира", загрижен само за „господството, представено под маската на расова доктрина", изпълнен единствено с „отмъстителен дух на разрушение". Друго описание в пълен контраст с цитираното го изобразява като фанатик, следващ предварително зададена и планирана идеологическа програма. Има опити да бъде представен като един вид политически мошеник, който хипнотизира и омагьосва германския народ, вкарва го в заблуда и го довежда до катастрофа, или да бъде демонизиран – което го превръща в някаква необяснима мистична фигура, в която е въплътена съдбата на Германия. Самият Алберт Шпеер, архитектът на Хитлер, навремето министър на въоръжението и най-близкият човек на диктатора през голяма част от историята на Третия райх, го описва скоро след войната като „демонична фигура", „един от онези необясними исторически феномени, които изникват на редки интервали сред човечеството", чиято личност е определила „съдбата на нацията". Подобен възглед носи риск от мистифициране на случилото се в Германия между 1933 и 1945 г., свеждане на причината за катастрофата на Германия и Европа до капризните приумици на демонична личност. Произходът на бедствието не намира обяснение извън действията на една-единствена изключителна фигура. Сложните събития, както излиза, не са нищо друго освен израз на волята на Хитлер.

Абсолютно противоположна гледна точка – възможна обаче само като част от държавна идеология и затова просъществувала само до разпадането на Съветския блок, който я поддържаше – отхвърля каквато и да е съществена роля на личността и свежда статута на Хитлер до агент на капитализма, прикритие за интересите на

големия бизнес и неговите водещи фигури, които го контролират и дърпат конците му като на марионетка.

Някои версии за Хитлер почти не изискват необходимост от разбиране или направо я изключват. Подигравателното отношение към фюрера е такъв подход. Характеризирането му просто като душевноболен или вилнеещ маниак премахва необходимостта от обяснение – макар че, разбира се, оставя открит основния въпрос: защо толкова сложно общество е било готово да следва една умствено разстроена, патологична личност по пътя ѝ към пропастта?

Други, много по-обмислени подходи стигат до противоречие по въпроса до каква степен Хитлер е бил наистина „господар в Третия райх“ и дали не може да бъде описан дори като „слаб диктатор в някои отношения“. Дали наистина е упражнявал тотална, неограничена и еднолична власт? Или режимът му се е основавал на поликрация от властови структури, където Хитлер със своята безспорна популярност и култа, който го обкръжава, е бил необходимата опорна точка и почти нищо повече – просто майстор на пропагандата, какъвто винаги е бил в същността си, който се възползва от възникналите възможности, без предварителна програма, план или замисъл?

Различните възгледи за Хитлер никога не са били просто тема на закрит академичен дебат. Те са в по-широко обръщение и смисълът им е по-обхватен. Когато Хитлер се представя като някакъв огледален образ на Ленин или Сталин, лидер, чийто параноичен страх от болшевишкия терор или от геноцида по класов признак го мотивира да предприеме геноцид по расов признак, заключението е просто. Хитлер е отвратителен без съмнение, но по-малко отвратителен от Сталин. Той е копието; Сталин е оригиналът. В основата на нацисткия расов геноцид е съветският класов геноцид. Има значение също и изместването на акцента от престъпленията срещу човечеството, за които Хитлер носи главна отговорност, към неговите размисли за преобразуване на германското общество. Този Хитлер се интересува от социалната мобилност, по-добрите жилищни условия за работниците, модернизирането на индустрията, изграждането на система за социално подпомагане, премахване на реакционните привилегии от миналото; с две думи, от построяването на по-добро, по-съвременно германско общество с по-малко класови ограничения, макар и с брутални методи. Този Хитлер, въпреки демонизацията на евреите и авантюристичния стремеж към световна власт независимо от могъщите препятствия, е „политик, който разсъждава и действа много по-рационално, отколкото се смята и досега“. От такава гледна точка Хитлер може да се възприема пак като отблъскваща фигура, но с добри намерения по отношение на германското общество – или поне намерения, които могат да се разглеждат в положителна светлина.

Подобни ревизионистични интерпретации нямат оправдателна цел. Колкото и да е изопачен този подход, сравнението между нацистките и сталинистките престъпления срещу човечеството е предназначено да хвърли светлина върху крайното

ожесточаване на идеологическия конфликт в Европа между двете войни и движещите сили на германския геноцид. Изобразяването на Хитлер като социален революционер се опитва да обясни, вероятно донякъде погрешно, защо той печели толкова широка подкрепа в Германия във време на социална криза. Не е трудно да видим обаче, че и в двата подхода е заложен, може би неволно, потенциалът за възможна реабилитация на Хитлер, с перспективата да видим в него, въпреки свързаните с името му престъпления срещу човечеството, все пак велик водач на двайсетия век, който, ако беше умрял преди войната, щеше да получи високо място в пантеона на германските герои.

Въпросът за „историческото величие" обикновено се подразбира при писането на конвенционална биография, особено в германската традиция. Фигурата на Хитлер, чиито лични качества – като се изключи политическата му аура и влияние – едва ли могат да се определят като благородни, възвишени или ценни, поставя очевидни проблеми пред тази традиция. Този въпрос се решава компромисно с внушението, че Хитлер е притежавал един вид „отрицателно величие"; че макар и да е лишен от благородство на характера и други черти, които се приемат за признаци на „величие" в историческите фигури, неговото влияние върху историята е безспорно огромно, било то и катастрофално. Въпреки това може да се смята, че „отрицателното величие" има трагични конотации: опорочаване на могъщи усилия и удивителни постижения; превръщане на националната извисеност в национална катастрофа.

По-добре е като че ли да се избягва по принцип въпросът за „величието" (освен когато се опитваме да разберем защо толкова много съвременници на Хитлер са откривали у него „величие"). Това е лъжлива насока на неправилно тълкуване, безпредметна, излишна и потенциално оправдателна. Неправилно тълкуване, защото стига до неизбежния резултат на всички теории за „велики хора": крайно персонализиране на историческия процес. Безпредметна, защото цялата идея за историческо величие е безсмислена в крайна сметка. Основана на комплекс от субективни морални и дори естетически оценки, тя е философско-етическо понятие, което не води до никъде. Излишна, защото независимо дали ще отговорим утвърдително или отрицателно на въпроса за приписваното на Хитлер „величие", това само по себе си няма да обясни нищо от ужасната история на Третия райх. И потенциално оправдателна, защото самото поставяне на въпроса издава известно възхищение от Хитлер, макар и неохотно и въпреки грешките му; и защото да търсим у Хитлер величие почти автоматично означава да свеждаме онези, които пряко са съдействали на управлението му, службите, които са го поддържали, и самия германски народ, който му е дал толкова голяма подкрепа, до ролята на обикновени статисти в обкръжението на „великия мъж".

Вместо към въпроса за „историческото величие" трябва да насочим вниманието си към един друг въпрос, който е далеч по-важен. Как да обясним по какъв начин един човек с толкова скромни интелектуални дарби и социални атрибути,

който извън политическия живот не е нищо повече от празен съд, недостъпен и непроницаем дори за хората от най-близкия си кръг, неспособен, както изглежда, на искрено приятелство, с произход и минало, в които няма материал за издигането му, и дори без какъвто и да е управленски опит, преди да поеме поста на райхсканцлер, е могъл независимо от всичко да има толкова несъразмерно историческо влияние и да накара целия свят да затаи дъх?

Може би този въпрос е неправилно поставен, поне отчасти. Първо, Хитлер със сигурност не е бил лишен от интелигентност и е притежавал остър ум, който при това е можел да се опре на забележително добра памет. Той е бил в състояние да впечатли не само раболепния си антураж, както би могло да се очаква, но също и трезви, критични, опитни държавници и дипломати, със своята способност да схваща бързо нещата. Ораторският му талант, естествено, се признава дори от неговите политически съперници. И той определено не е единственият между държавните лидери от XX в., който съчетава недостатъци на характера и повърхностно интелектуално развитие със забележителна политическа ловкост и ефективност. Трябва да избягваме и този капан, в който са попаднали много от съвременниците му – да подценяват драстично неговите възможности.

Още повече че и други хора със скромен произход освен Хитлер са успявали да стигнат високо. Дори обаче издигането му от сферата на пълната анонимност да не е напълно уникално, случаят на Хитлер продължава да поставя проблем. Една от причините е липсата му на съдържание като частно лице. Често казват, че той може да бъде определен като „неличност ". В тази оценка вероятно има елемент на снизхождение, готовност да се погледне отвисоко на вулгарния, необразован новоизлюпен водач с личностни дефицити, на аутсайдера с повърхностни възгледи по всички възможни теми, на некултурния самозван арбитър по културни въпроси. Тази черна дупка, която поглъща неговата индивидуалност като частно лице, се дължи отчасти на факта, че Хитлер е изключително потаен – не на последно място по отношение на личния живот, произхода и семейството си. Затвореността и отчуждението са черти на неговия характер, които се проявяват и в поведението му в политиката; те имат и политическо значение като компоненти на аурата на „героично" водачество, която той съзнателно е позволил да му изградят, подхранвайки допълнително мистерията около себе си. И все пак, дори с всичките тези уговорки, животът на Хитлер извън политиката (като оставим настрана страстното, но ограничено увлечение по културното величие и могъщество в музиката, художеството и архитектурата) остава в общи линии пуст.

Биографията на една „неличност", човек, който практически няма личен живот или история освен политическите събития, в които участва, налага, естествено, своите ограничения. Това обаче е неудобство само дотолкова, доколкото се предполага, че частният живот има решаващо значение за публичния. Тази презумпция би била погрешна. За Хитлер не е имало „частен живот". Той, разбира се, може да се е наслаждавал на филмите, които го откъсват от реалността, на ежедневната

си разходка до „Чайната“ в „Бергхоф“, на алпийската си идилия далече от берлинските министерства. Тези занимания обаче са празна рутина. Не е имало оттегляне в друга сфера извън политиката на по-дълбоко екзистенциално ниво, което да обуславя публичния му образ. Това не означава, че неговият „частен живот“ е станал част от публичното му лице. Напротив: той остава толкова потаен, че германският народ научава за съществуването на Ева Браун едва когато Третият райх се превръща в пепел. Хитлер по-скоро „приватизира“ публичната сфера. „Частно“ и „публично“ се сливат напълно и стават неделими. Целият живот на Хитлер е погълнат от ролята, която той изпълнява до съвършенство: ролята на „Фюрер“.

На това място задачата на биографа става по-ясна. Във фокуса на тази задача стои не личността на Хитлер, а просто и точно *характерът на неговата власт – властта на фюрера*.

Тази власт произтича само отчасти от самия Хитлер. В по-голяма степен тя е социален продукт – резултат от обществените очаквания и мотивации, влагани в Хитлер от неговите последователи. Това не означава, че действията на самия Хитлер, в контекста на неговото нарастващо влияние, не са били от максимално значение в решаващи моменти. Само че трябва да откриваме въздействието на неговата власт не в някакви специфични свойства на „личността“, а преди всичко в ролята му на фюрер – роля, която е станала възможна единствено чрез подценяването, грешките, слабостта и съглашателството на другите. За да обясним тази власт следователно, трябва да насочим погледа си най-напред към другите, а не към самия Хитлер.

Властта на Хитлер е от необикновен тип. Неговата претенция за власт не се основава (освен в най-формалния смисъл) на позицията му на партиен лидер или каквато и да е друга негова функция. Тя произтича от историческата мисия за спасение на Германия, която той си приписва. Неговата власт, с други думи, е „харизматична“, не институционална. Тя зависи от готовността на другите да виждат в него „героични“ качества. И те наистина откриват подобни качества – вероятно дори преди той самият да повярва в тях.

Един от най-блестящите анализатори на нацисткия феномен сред неговите съвременници, Франц Нойман, отбелязва: „Харизматичната власт отдавна се пренебрегва и осмива, но очевидно има дълбоки корени и става могъщ стимул, стига само да се създадат подходящите психологически и социални условия. Харизматичната власт на Вожда не е чиста илюзия – никой не може да се съмнява, че в нея вярват милиони хора.“ Собственият принос на Хитлер за разширяването на неговата власт и последствията от това не биват да бъдат подценявани. Едно контрафактуално разсъждение го показва убедително. Нека се запитаме: каква би била вероятността от изграждане на терористична полицейска държава като тази, която се създава под ръководството на Химлер и СС, ако Хитлер не беше глава на правителството? Дали ако имаше различен водач, дори и авторитарен, Германия щеше да се впусне в общоевропейска война към края на 30-те години? И дали при

друг държавен глава дискриминацията срещу евреите (каквато почти със сигурност би била налице) щеше да достигне нивото на тотален геноцид? Отговорът на всеки от тези въпроси със сигурност ще е „не“ или поне „едва ли“. Каквито и да са били външните обстоятелства и безлични детерминанти, Хитлер не е заменяема фигура.

Силно персонализираната власт, която Хитлер упражнява, създава предпоставки за силното му въздействие дори върху проницателни и интелигентни хора – духовници, интелектуалци, дипломати, изтъкнати посетители. В повечето случаи те не биха попаднали в плен на чувствата, които той изразява пред шумното събрание в някоя мюнхенска бирария. Само че когато е въоръжен с авторитета на райхсканцлер, подкрепян от обожаващите го тълпи, заобиколен с атрибутите на властта, обгърнат от аурата на велик водач, раздухвана от пропагандата, едва ли е изненада, че и други освен най-наивните и лековерните го намират впечатляващ. Властта е и причината, поради която неговите подчинени – нацистките лидери на по-ниско стъпало в йерархията, личните му приближени, провинциалните партийни босове – се хващат за всяка негова дума до април 1945 г., когато идва краят на тази власт и те се разбягват като пословичните плъхове от потъващия кораб. Мистиката на властта със сигурност обяснява и защо Хитлер, който ни изглежда антитеза на сексуалността, е секссимвол за толкова много жени (предимно доста по-млади), няколко от които правят опит за самоубийство заради него.

Историята на Хитлер трябва следователно да бъде история на неговата власт – как се сдобива с нея, какъв е нейният характер, как я упражнява, защо му е позволено да я разширява, докато разруши всички институционални бариери, и защо съпротивата срещу тази власт е толкова слаба. Това обаче са въпроси, които трябва да бъдат насочени към германското общество, а не към Хитлер.

Не е необходимо да омаловажаваме приноса, който имат за придобиването и прилагането на тази власт вродените черти на неговия характер. Целенасоченост, непреклонност, безмилостно отстраняване на всички пречки, цинична находчивост и инстинктивен усет на комарджия, който залага всичко на една карта: всяко от тези свойства има принос в оформянето на естеството на неговата власт. Тези черти на характера се сливат в един преобладаващ елемент от вътрешната мотивация на Хитлер: неговото безгранично самолюбие. Властта е афродизиакът на Хитлер. За нарцистична личност като неговата тя предлага цел, която да го изтръгне от ранните години на лутане, компенсация за всички дълбоко изстрадани неуспехи от първата половина на живота му – отхвърлянето му като художник, социалният провал, който го докарва до виенски нощен приют, разпадането на неговия свят при поражението и революцията от 1918 г. За него властта е всепоглъщаща. Както отбелязва един проницателен наблюдател през 1940 г., още преди триумфа над Франция: „Хитлер е потенциалният самоубиец *par excellence*. Той няма никакви връзки извън собственото си „его“. [...] Той е в привилегированото положение на човек, който не обича нищо и никого освен себе си. [...] Така че би

се осмелил на всичко, за да запази или увеличи властта си, [...] която единствена стои между него и бързата смърт." В жаждата за лична власт от такава величина се съдържа ненаситен апетит за териториални завоевания, равносилен на всемогъща хазартна страст, устремена въпреки изключителния риск към монополна власт над европейския континент и над света по-късно. Неумолимият стремеж към все по-голямо разширяване на властта не допуска никакви отстъпления, задръжки и ограничения. При това зависи от продължаването на това, което се възприема като „велики постижения". Лишена от всякаква способност за ограничение, прогресивната мегаломания неизбежно съдържа семената на саморазрушението за ръководения от Хитлер режим. Това е в идеално съответствие със самоубийствените наклонности, които са му присъщи.

Колкото и да е всепоглъщаща властта за Хитлер, тя не е власт сама за себе си, изпразнена от съдържание и смисъл. Хитлер не е просто пропагандист, манипулатор, агитатор. Да, той е всичко това. Само че е също така и идеолог с непоклатими убеждения – най-радикалният от всички радикали като изразител на вътрешно последователен (макар и отблъскващ за нас) „светоглед", който черпи своята енергия и мощ от комбинацията между много малко на брой основни идеи, обединени от представата за човешката история като история на расова борба. Неговият „светоглед" му дава завършено обяснение на бедите на Германия и света, както и средство за поправянето им. Хитлер се придържа непоколебимо към своя „светоглед" от началото на 20-те години на XX в. чак до смъртта си в бункера. Той се свежда до утопично виждане за национално избавление вместо комплекс от политически мерки в средно продължителна перспектива. Този светоглед обаче не само е способен да включи в себе си всички различни елементи на нацистката философия; в съчетание с ораторските умения на носителя му той води до това, че Хитлер скоро става неоспорим авторитет по всяка точка от партийната доктрина.

Идеологическите цели на Хитлер, неговите действия и личният му принос за формирането на събитията трябва следователно да бъдат разгледани с най-голямо внимание. Те обаче далеч не обясняват всичко. Това, което не е извършено или подбудено от Хитлер, но въпреки това е пуснато в ход по инициатива на други хора, е също толкова важно като действията на самия диктатор, когато се опитваме да разберем съдбоносната „кумулативна радикализация" на режима.

Друг подход, който търси обяснение за огромното влияние на диктатора повече в очакванията и мотивите на германското общество (в цялата му сложност), отколкото в личността на Хитлер, предлага възможността да изследваме разширяването на властта му чрез вътрешната динамика на режима, който оглавява, и силите, които отприщва. Този подход е обобщен в максимата, формулирана от един нацистки функционер през 1934 г. – и в известен смисъл лайтмотив на настоящия труд като цяло, – че дълг на всеки човек в Третия райх е „да поддържа курса на Фюрера, следвайки желаната от него линия", без да чака инструкции отгоре. Тази максима, приложена на практика, е една от движещите сили на Третия райх, коя-

то пренася приблизително формулираните идеологически цели на Хитлер в реалността чрез инициативи, насочени към изпълнението на абстрактните цели на диктатора. Авторитетът на Хитлер е, разбира се, решаващ. Само че инициативите, прокарани с неговото одобрение, произлизат по-често от други хора.

Хитлер не е тиранин, наложен насилствено на Германия. Макар и никога да не е имал мнозинство при свободни избори, той е законно назначен за райхсканцлер също както неговите предшественици, а между 1933 и 1940 г. става може би най-популярният държавен глава в света. За да проумеем това, трябва да примирим двата привидно взаимоизключващи се подхода: персонализирания биографичен метод и контрастиращия с него подход, насочен към историята на обществото (включително структурите на политическата власт). Влиянието на Хитлер може да бъде разбрано единствено чрез епохата, която го е създала (и унищожила след това). При тълкуването трябва да държим пълна сметка не само за идеологическите цели на Хитлер, неговите действия и личния му принос за оформянето на събитията; трябва освен това да намерим мястото им в схемата от социални сили и политически структури, които позволяват, моделират и съдействат за развитието на една система, която става все по-зависима от персонализираната, абсолютна власт – с произтичащите от това катастрофални последици.

Нацисткото посегателство върху корените на цивилизацията е определяща черта за двайсетия век. Хитлер е епицентърът на това посегателство. Той обаче е само неговият основен изразител, а не първопричина.

1

Фантазия и провал

I

Първият от множеството подаръци на съдбата за Адолф Хитлер му е даден тринайсет години преди да се роди. През 1876 г. мъжът, който ще стане негов баща, променя името си от Алоис Шикългрубер на Алоис Хитлер. Можем да вярваме на думите на Адолф, че нищо направено от баща му не го е радвало толкова много, колкото това, че се е отказал от недодяланата селяшка фамилия Шикългрубер. „Хайл Шикългрубер“ със сигурност не би звучало добре като поздрав към един национален герой.

Шикългруберови от поколения са били селско семейство, дребни земевладелци във Валдфиртел – живописна, но бедна хълмиста и (както подсказва името ѝ[1]) гориста област в най-северозападната част на Долна Австрия, на границата с Бохемия, чиито обитатели имат донякъде репутацията на сурови, твърдоглави и негостоприемни хора. Бащата на Хитлер, Алоис, се е родил там на 7 юни 1837 г. в селото Щронес. Той е незаконен син на Мария Ана Шикългрубер, тогава на 41 години, дъщеря на дребен земевладелец на име Йохан Шикългрубер. Получава кръщението си (като Алоис Шикългрубер) в близкото село Дьолерсхайм на същия ден.

Бащата на Хитлер е първият от семейството, който се изкачва по социалната стълбица. През 1855 г. осемнайсетгодишният Алоис вече работи като скромен чиновник в австрийското министерство на финансите. За младеж с подобен произход, получил ограничено образование, неговият напредък през следващите години е впечатляващ. След като преминава обучение и издържа успешно необходимите изпити, през 1861 г. той се издига до статута на дребен началник и през 1864 г. получава място в митническата служба. През 1870 г. става митничар, а на следващата година се премества в Браунау на Ин, където през 1975 г. заема длъжността митнически инспектор.

---

[1] *Wald* означава „гора“ на немски.
(Всички бележки под линия освен изрично отбелязаните са на преводача.)

Година по-късно сменя името си. Като човек, който се стреми към издигане в обществото, Алоис вероятно е предпочитал не толкова просташката фамилия Хитлер (като един от вариантите на името Хидлер, произнасяно също като Хитлер или Хютлер, което означава „дребен собственик“ и е фамилията на Йохан Георг Хидлер, който по-късно сключва брак с майката на Алоис, явно признавайки бащинството си). Във всеки случай Алоис, изглежда, остава много доволен от новото си име и от окончателното му потвърждаване през януари 1877 г. неизменно се подписва като „Алоис Хитлер“. Синът му носи със същото задоволство отчетливата фамилия Хитлер.

Клара Пьолцл, която ще стане майка на Адолф Хитлер, е най-голямото от трите оцелели от общо 11 деца (другите две са Йохана и Терезия) от брака на Йохана Хютлер, най-възрастната дъщеря на Йохан Непомук Хютлер, и Йохан Баптист Пьолцл, също дребен селски собственик в Шпитал. Самата Клара израства във фермата, която се намира в непосредствено съседство със стопанството на нейния дядо Непомук. След смъртта на брат си, Йохан Георг Хидлер, Непомук официално осиновява Алоис Шикългрубер. Майката на Клара, Йохана, и нейната леля Валбурга всъщност са отгледани заедно с Алоис в дома на Непомук. След смяната на името и узаконяването му през 1876 г. Алоис Хитлер и Клара Пьолцл стават официално втори братовчеди. През същата година шестнайсетгодишната Клара напуска семейната ферма в Шпитал и се премества в Браунау на Ин като прислужница в дома на Алоис Хитлер.

По това време Алоис вече е уважаван митнически чиновник в Браунау. Неговият личен живот обаче не е толкова праволинеен като кариерата му. В крайна сметка той сключва брак три пъти – първо с една много по-възрастна от него жена, Анна Гласерл, с която се разделя през 1880 г., а след това с жени, достатъчно млади, за да му бъдат дъщери. От последните два брака и от друга връзка преди тях той има общо девет деца, четири от които са починали като малки. Това говори за по-бурен частен живот, отколкото е обичайно – поне за един провинциален митнически служител. Когато втората му съпруга, Франциска (Фани) Мацелбергер, умира от туберкулоза през август 1884 г. само на двайсет и три години, техните две деца, Алоис и Ангела, са още съвсем малки. По време на боледуването ѝ Фани е била преместена на село в района около Браунау заради по-свежия въздух. За да осигури грижи на двете си малки деца, Алоис се обръща направо към Клара Пьолцл и я връща в Браунау. Фани едва е била положена в гроба, когато Клара забременява. Тъй като Алоис и Клара са официално втори братовчеди, за да се оженят, им е необходимо разрешението на църквата. След четиримесечно чакане, през което състоянието на Клара става все по-очевидно, разрешението от Рим най-после пристига в края на 1884 г. и двамата сключват брак на 7 януари 1885 г. Сватбената церемония е извършена в шест часа сутринта. Събитието е отпразнувано набързо и Алоис скоро се връща на работа в митницата.

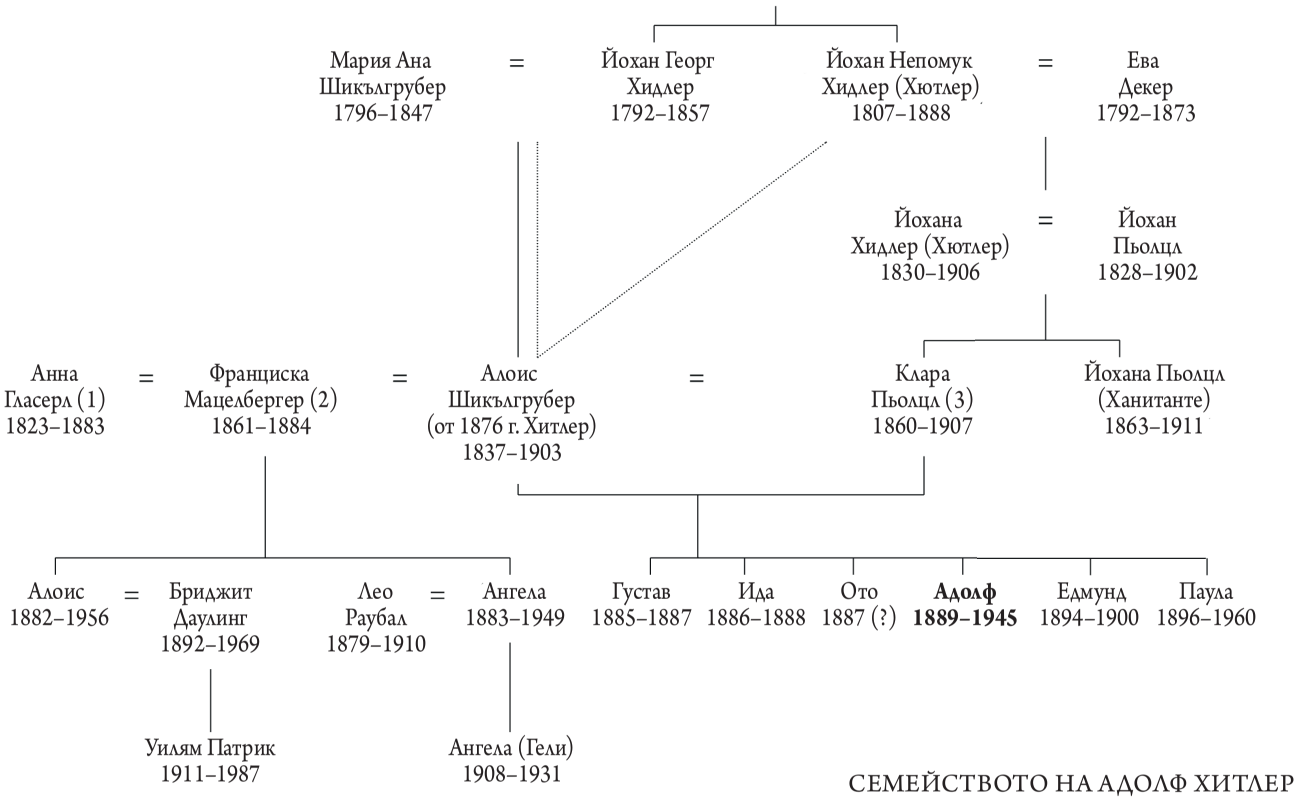

СЕМЕЙСТВОТО НА АДОЛФ ХИТЛЕР

Първото дете от третия брак на Алоис, Густав, се ражда през май 1885 г.; през септември следващата година се ражда второ дете, Ида, последвана почти без междутък от още един син, Ото, който умира само дни след раждането. Скоро след това Клара е сполетяна от нова трагедия, когато Густав и Ида се разболяват от дифтерит и умират в интервал от едва няколко седмици през декември 1887 г. и януари 1888 г. Докато дойде лятото на 1888 г., Клара отново забременява. И в 18,30 ч. на 20 април 1889 г., в облачната и студена събота преди Великден, в дома си на „Гастхоф цум Помер", Форщат 219, тя ражда четвъртото си дете – първото, което преживява детските си години; това е синът ѝ Адолф.

Историческите данни за ранните години на Адолф са много фрагментарни. Собственият му разказ в „Моята борба" (*Mein Kampf*), е неточен по отношение на подробностите и украсен. Следвоенните спомени на негови роднини и познати трябва да се приемат предпазливо и на моменти са също толкова съмнителни, колкото и опитите по време на Третия райх да се представи в бляскава светлина детството на бъдещия фюрер. По отношение на този период на формиране, толкова важен за психолозите и „психоисториците", трябва да се примирим, че не разполагаме с много сведения, които да не са просто догадки, направени със задна дата.

По времето, когато се ражда Адолф, Алоис е човек с умерени материални възможности. Той има солиден доход – получава повече от учител в начално училище. Освен Алоис, Клара, двете деца от втория брак на Алоис, Алоис-младши (преди да напусне дома си през 1896 г.) и Ангела, Адолф и неговия по-малък брат Едмунд (роден през 1894, но починал през 1900 г.), и по-малката му сестра Паула (родена през 1896 г.) домакинството включва също и готвачка и прислужница, Розалия Шихтл. Към тях се прибавя още и лелята на Адолф, Йохана, една от по-младите сестри на майка му – злонравна гърбава жена, която обаче е привързана към Адолф и е добра помощница на Клара в къщната работа. В материално отношение семейство Хитлер води удобен живот, типичен за средната класа.

Семейният живот обаче не може да се нарече щастлив и хармоничен. Алоис е архетип на провинциален държавен служител – надут, горд с положението си, стриктен, лишен от чувство за хумор, пестелив, педантично точен и отдаден на дълга си. Ползва се с уважението на местната общност. Само че има тежък характер, който се проявява в твърде непредвидими избухвания. У дома Алоис е авторитарен, надменен, властен съпруг и строг, хладен, деспотичен и често раздразнителен баща. Дълго време след като са сключили брак, Клара не може да се избави от навика да го нарича „чичо". И дори след смъртта му тя продължава да държи лулите му на една полица в кухнята и сочи към тях, когато го споменават вкъщи, сякаш за да се позове на неговия авторитет.

Липсата на обич към децата от страна на баща им се компенсира многократно от майката. Според описанието, което ѝ дава нейният лекар евреин Едуард Блох, след като той самият принудително емигрира от нацистка Германия, Клара Хитлер била „семпла, скромна, любезна жена. Беше висока, с кафеникава коса, която

носеше спретнато сплетена, и продълговато, овално лице с чудно изразителни сивосини очи". Като характер е покорна, отстъпчива, тиха, редовна посетителка на църквата, отдадена на домакинската работа и преди всичко погълната от грижата за децата, нейни собствени и заварени. Когато първите ѝ три деца издъхват за кратък период едно след друго през 1887–1888 г., а през 1900 г. умира и петото ѝ дете, Едмунд, преди да е навършило шест години, това със сигурност са били жестоки удари за нея. Фактът, че живее с раздразнителен, безчувствен, властен съпруг, е можел единствено да усили скръбта ѝ. Едва ли е изненадващо, че е оставяла впечатление на печална, изтерзана от грижи жена. Нищо чудно няма и в задушаващата любов и закрила, с които обгражда двете си оцелели деца, Адолф и Паула. Клара от своя страна се радва на обичта и привързаността на родните и заварените си деца, особено на Адолф. „За външния наблюдател неговата любов към майка му беше най-удивителната му черта – пише д-р Блох по-късно. – Въпреки че не беше „мамино синче" в обичайния смисъл на думата, никога не съм виждал по-близка привързаност." Един от малкото знаци на човешка привързаност, отбелязани в „Моята борба", са думите: „Почитах баща си, но обичах майка си." Той носи у себе си нейната снимка до последните си дни в бункера. Нейният портрет стои в стаите му в Мюнхен, Берлин и в Оберзалцберг (неговата алпийска резиденция близо до Берхтесгаден). Твърде възможно е всъщност майка му да е единственият човек, когото е обичал през живота си.

И така, Адолф прекарва ранните си години под задушаващата закрила на свръхгрижовната си майка в дом, където господства застрашителното присъствие на дисциплиниращ баща, срещу гнева на когото кротката Клара е безпомощна да защити потомството си. По-младата сестра на Адолф, Паула, разказва след войната, че майка ѝ била „много мек и деликатен човек, буферът между почти прекомерно суровия баща и буйните деца, които понякога бяха може би трудни за възпитаване". И продължава: „Ако някога е имало караници или разногласия между моите родители, това винаги е било във връзка с децата. Особено брат ми Адолф предизвикваше баща ми към крайна строгост и всеки ден ядеше здрав пердах. [...] От друга страна, колко често майка ми го приласкаваше и се опитваше с милото си държане да постигне това, което бащата не успяваше със строгост!" Самият Хитлер в късните си вечерни монолози в домашна обстановка през 40-те години често разказва, че баща му имал внезапни пристъпи на гняв, след което веднага започвал да раздава удари. Казва, че не обичал баща си и се боял от него. Бедната му любима майка, към която бил толкова привързан, живеела в постоянна тревога заради боя, който той трябвало да понася, и понякога чакала отвън до вратата, докато изтърпявал наказанието си.

Твърде възможно е Алоис да е употребявал насилие и спрямо съпругата си. В един пасаж от „Моята борба" Хитлер откровено описва условията в работническо семейство, където децата стават неволни свидетели как пиянският им баща пребива майка им – и никак не е изключено да се опира отчасти на собствените си прежи-

вявания като дете. Какъв отпечатък е сложило всичко това върху начина, по който се е развил характерът на Адолф, е въпрос на спекулации. Трудно бихме се усъмнили, че е оказало дълбоко въздействие.

Под повърхността безспорно се е формирала личността на по-късния Хитлер. Въпреки че това остава в сферата на предположенията, лесно можем да си представим, че по-късното му покровителствено презрение към покорството на жените, жаждата за власт (и образът на Вожда като строга, авторитарна бащинска фигура), неспособността да изгражда задълбочени лични взаимоотношения, съответстващата на това студена жестокост към човешкия род и не на последно място – способността за омраза, толкова дълбока, че сигурно отразява мощна потискана самоненавист под маската на нейната противоположност – крайния нарцисизъм, сигурно се коренят в подсъзнанието, повлияно от семейното обкръжение на младия Адолф. Все пак това трябва да си останат догадки. Външните следи от ранния живот на Хитлер, доколкото могат да бъдат възстановени, не съдържат намек за това, което ще се прояви по-нататък. Опитите да се открие у младежа „извратената личност на кървавия диктатор“ се оказват неубедителни. Ако се абстрахираме от знанието си какво ще стане по-късно, неговата семейна среда предизвиква преди всичко съчувствие към детето, изложено на нейното влияние.

II

Алоис Хитлер винаги е бил неспокойна душа. Семейство Хитлер сменят жилището си в Браунау на няколко пъти, а по-късно на няколко пъти се преместват в друго населено място. През ноември 1898 г. последната такава инициатива на Алоис е да купи къща с малък парцел земя в Леондинг, село в покрайнините на Линц. От този момент нататък семейството се установява в района на Линц и Адолф до последните си дни в бункера през 1945 г. гледа на града като на свое родно място. Линц му напомня за щастливите, безгрижни дни на неговата младост. Свързан е с майка му. Освен това е най-„германският“ град в Австрийската империя. За него Линц явно символизира германската провинциална идилия на малкия град – образ, който цял живот ще противопоставя на големия град, който скоро ще опознае и намрази: Виена.

По това време Адолф учи в третото си основно училище. Той, както изглежда, бързо си намира място сред новите съученици и става „нещо като главатар“ в игрите на полицаи и бандити, които селските момчета играят в горите и полетата около домовете си. Военните игри се радват на особено предпочитание. Самият Адолф с трепет поглъща една илюстрована история на Френско-пруската война, на която е попаднал вкъщи. А скоро след избухването на Втората бурска война